

<https://doi.org/10.37203/kibit.2024.50.10>

Карина ОВДІЄНКО,
студентка групи 22-П
ovdiienko.k@kibit.edu.ua

Анастасія КРИЖАНІВСЬКА,
студентка групи 22-П
kryzhanivska.a@kibit.edu.ua

Керівник: Людмила Петрівна ШКРЕБТІЄНКО
кандидат педагогічних наук,
ORCID ID: [0000-0001-8106-0088](https://orcid.org/0000-0001-8106-0088)
shkrebtienko@kibit.edu.ua
Київський інститут бізнесу та технологій
м. Київ, Україна

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ ПСИХОРЕАБІЛІТОЛОГА

У статті проаналізовано значення нейропсихологічного підходу в професійній діяльності психореабілітолога в умовах зростання потреби в психологічній та психічній реабілітації, зокрема в контексті воєнних подій в Україні. Розкрито сутність реабілітаційної психології, її цілі, завдання та міждисциплінарний характер, а також обґрунтовано доцільність використання нейропсихології як науково обґрунтованої основи для індивідуалізації реабілітаційних програм. Особливу увагу приділено положенням нейропсихології А. Р. Лурії та їх практичному застосуванню у відновленні когнітивних і емоційно-вольових функцій.

У роботі розглянуто нейропослідовну модель мозку Б. Перрі як фізіологічне підґрунтя розуміння реакцій на стрес і травму, а також проаналізовано взаємодію неокортексу, лімбічної системи та стовбура мозку у формуванні поведінкових і емоційних реакцій. Описано основні принципи нейропсихологічного підходу та сучасні техніки нейрокорекції, зокрема біофідбек, арт- і музикотерапію, медитацію та нейрокорекційні вправи, а також показано їхню ефективність у відновленні психічних функцій, зниженні рівня стресу й покращенні якості життя клієнтів різного віку.

Зроблено висновок, що нейропсихологічний підхід є перспективним і доказовим напрямом психореабілітації, розвиток якого в Україні сприятиме підвищенню якості та доступності психологічної допомоги особам із психічними та неврологічними порушеннями.

Ключові слова: нейропсихологія; психореабілітація; психореабілітолог; нейропсихологічна корекція; нейропослідовна модель мозку.

Karina OVDIENKO,
Student of group 22-P
ovdiienko.k@kibit.edu.ua

Anastasiia KRYZHANIVSKA,
Student of group 22-P
kryzhanivska.a@kibit.edu.ua

Supervisor: **Liudmyla SHKREBTIENKO,**
PhD in Pedagogical Sciences
[ORCID ID: 0000-0001-8106-0088](https://orcid.org/0000-0001-8106-0088)
shkrebtienko@kibit.edu.ua
Kyiv Institute of Business and Technology
Kyiv, Ukraine

NEUROPSYCHOLOGICAL APPROACH IN THE WORK OF A PSYCHOREABILITHOLOGY

The article analyzes the significance of the neuropsychological approach in the professional activity of a psychorehabilitation specialist under conditions of increasing demand for psychological and mental health rehabilitation, particularly in the context of the war in Ukraine. The essence of rehabilitation psychology, its goals, objectives, and interdisciplinary nature are outlined, and the relevance of neuropsychology as a scientifically grounded basis for the individualization of rehabilitation programs is substantiated. Special attention is paid to the principles of A. R. Luria's neuropsychology and their practical application in the restoration of cognitive and emotional–volitional functions.

The paper examines Bruce Perry's Neurosequential Model of Therapeutics as a physiological framework for understanding stress and trauma responses, and analyzes the interaction between the neocortex, limbic system, and brainstem in shaping behavioral and emotional reactions. The main principles of the neuropsychological approach and modern neurocorrection techniques are described, including biofeedback, art and music therapy, meditation, and neurocorrective exercises. Their effectiveness in restoring mental functions, reducing stress levels, and improving the quality of life of clients of different ages is demonstrated.

It is concluded that the neuropsychological approach is a promising and evidence-based direction in psychorehabilitation. Its further development in Ukraine may contribute to improving the quality and accessibility of psychological support for individuals with mental and neurological disorders.

Keywords: *neuropsychology; psychorehabilitation; psychorehabilitation specialist; neuropsychological correction; Neurosequential Model of Therapeutics.*

Вступ

За останні десятиліття нейропсихологія стала однією з найбільш важливих і перспективних галузей психологічної науки. Вона активно розвивається та відкриває нові можливості для розуміння того, як мозкова діяльність пов'язана з психічними процесами людини. Саме завдяки нейропсихології ми можемо краще зрозуміти причини порушень психічного здоров'я, особливості їх перебігу та можливості відновлення.

Особливо актуальним нейропсихологічний підхід є у професійній діяльності психореабілітолога — фахівця, який працює з людьми, що мають психічні, неврологічні або психотравматичні порушення. Завдання психореабілітолога полягає не лише у відновленні окремих психічних функцій, а й у допомозі людині адаптуватися до повсякденного життя, соціального середовища та власних змін.

У даній статті ми розглянемо значення нейропсихологічного підходу в роботі психореабілітолога, його основні теоретичні засади, фізіологічне підґрунтя, а також практичні методи та техніки, які застосовуються в процесі психореабілітації. Інформація, представлена в роботі, може бути корисною для студентів психологічних спеціальностей, молодих фахівців, а також для всіх, хто цікавиться проблемами психічного здоров'я та реабілітації.

Психореабілітація як відповідь на сучасні виклики

Сьогодні потреба у психореабілітації значно зросла. Це пов'язано з економічною нестабільністю, соціальними кризами, екологічними та техногенними катастрофами, а також із війною, що триває в Україні. Щодня зростає кількість людей, які потребують психологічної допомоги та підтримки у відновленні психічного здоров'я.

Особливо гостро ця проблема постає для військовослужбовців і цивільних осіб, які зазнали травматичного досвіду, втратили близьких, отримали фізичні ушкодження або пережили сильний стрес. У таких умовах психореабілітація стає важливою складовою системи охорони здоров'я та соціальної підтримки населення.

Реабілітація розглядається як комплексна програма заходів, спрямованих на відновлення або компенсацію порушених функцій і забезпечення максимально можливого рівня самостійності та якості життя людини. Реабілітаційна психологія, у свою чергу, фокусується на психічному та емоційному благополуччі, соціальній адаптації та профілактиці повторних психологічних порушень.

Основними завданнями психологічної реабілітації є:

1. оцінка та нормалізація психічних функцій;
2. відновлення когнітивних, емоційних і поведінкових процесів;
3. корекція особистісних особливостей для успішної соціальної інтеграції;
4. формування навичок саморегуляції та стресостійкості;
5. профілактика агресивної та саморуйнівної поведінки;
6. робота з родиною отримувача послуг з метою психологічної підтримки.

Психореабілітолог — це фахівець, який має спеціальну підготовку для виконання клінічної, консультативної, корекційної та дослідницької роботи. Його діяльність потребує глибокого розуміння як психологічних, так і нейрофізіологічних механізмів психічних процесів.

Сутність нейропсихологічного підходу

Нейропсихологія є розділом психології, що вивчає взаємозв'язок між психічними процесами та роботою головного мозку. Засновником нейропсихології вважається А. Р. Лурія, який підкреслював, що мозок функціонує як єдина система, а психічні процеси є результатом взаємодії різних мозкових структур.

А. Р. Лурія запропонував модель трьох функціональних блоків мозку:

Перший блок — енергетичний, відповідає за тонус, активність та працездатність. Він включає стовбур мозку та підкіркові структури.

Другий блок — блок прийому, переробки та збереження інформації. Він забезпечує зорове, слухове, тактильне сприйняття та просторову орієнтацію.

Третій блок — програмування, регуляція та контроль діяльності. Саме він відповідає за увагу, планування, самоконтроль і оцінку результатів діяльності.

Знання про ці блоки дозволяють психореабілітологу краще розуміти причини порушень поведінки, уваги, пам'яті чи емоційної регуляції, а також будувати індивідуальні програми відновлення.

Важливо зазначити, що нейропсихологічний підхід не розглядає психічні порушення як ізольовані симптоми. Навпаки, він дозволяє побачити цілісну картину функціонування психіки людини з урахуванням роботи мозку, особистісних особливостей та життєвого досвіду. Саме тому в нейропсихології велике значення надається аналізу структури дефекту, а не лише його зовнішніх

проявів. Для психореабілітолога це означає можливість більш точно визначити причини труднощів клієнта та підібрати ефективні методи допомоги.

Крім того, нейропсихологічний підхід дозволяє враховувати вікові особливості розвитку мозку. У дітей та підлітків багато психічних функцій ще перебувають у процесі формування, тому певні труднощі з увагою, пам'яттю або самоконтролем не завжди є патологією, а можуть свідчити про незрілість окремих мозкових структур. Розуміння цього є особливо важливим у роботі психореабілітолога, оскільки дає змогу будувати корекційну роботу не з позиції «виправлення», а з позиції підтримки розвитку та формування компенсаторних механізмів.

Ще однією важливою особливістю нейропсихологічного підходу є його практична спрямованість. Отримані під час нейропсихологічного обстеження дані одразу використовуються для побудови індивідуальної програми реабілітації. Психореабілітолог може визначити, які саме функції потребують відновлення, які — розвитку, а які можуть бути компенсовані за рахунок інших психічних процесів. Такий підхід робить реабілітацію більш адресною та результативною.

Також слід підкреслити, що нейропсихологічний підхід тісно пов'язаний із міждисциплінарною взаємодією. У процесі психореабілітації психореабілітолог часто співпрацює з лікарями, логопедами, фізичними терапевтами та іншими фахівцями. Нейропсихологічні знання допомагають узгоджувати роботу різних спеціалістів і забезпечувати комплексний підхід до відновлення психічного та фізичного здоров'я клієнта.

Нейропослідовна модель мозку Б. Перрі

Важливим доповненням до класичної нейропсихології є нейропослідовна модель мозку, запропонована Б. Перрі. Вона пояснює роботу мозку з урахуванням його еволюційного розвитку та реакцій на стрес і травму.

Згідно з цією моделлю, мозок складається з кількох рівнів:

1. Стовбур мозку та рептильний мозок, які відповідають за базові життєві функції та реакції виживання («бий», «біжи», «завми»).
2. Лімбічна система, що регулює емоції, пам'ять і соціальну поведінку.
3. Неокортекс, який забезпечує мислення, самосвідомість, планування та раціональні рішення.

У стресових або травматичних ситуаціях активність нижчих рівнів мозку може домінувати над неокортексом, що проявляється імпульсивною поведінкою, тривогою, агресією або емоційною нестабільністю. Розуміння цього механізму

допомагає психореабілітологу пояснювати поведінку клієнта та підбирати адекватні методи корекції.

Нейропсихологічна корекція та її методи

Нейропсихологічна корекція є важливою складовою психореабілітації. Вона спрямована на зміну мозкової активності та відновлення порушених психічних функцій шляхом систематичних вправ і терапевтичних впливів.

До основних методів нейропсихологічної корекції належать:

- нейрокорекційні вправи для розвитку уваги, пам'яті та моторики;
- біофідбек, який дозволяє людині усвідомлено контролювати фізіологічні реакції;
- арт-терапія та музикотерапія як засоби емоційного вираження;
- медитація та дихальні практики для зниження рівня стресу.

Ці методи застосовуються як у роботі з дорослими, так і з дітьми, зокрема при аутизмі, затримці психічного розвитку, дислексії, РДУГ та наслідках психотравм.

Обговорення

Розглядаючи нейропсихологічний підхід у професійній діяльності психореабілітолога, можна зробити висновок, що його значення значно виходить за межі суто діагностичного інструменту. На практиці нейропсихологія дозволяє фахівцю краще зрозуміти причини поведінкових, емоційних і когнітивних труднощів клієнта, а не лише фіксувати їх зовнішні прояви. Це особливо важливо в умовах роботи з людьми, які мають досвід психічної травматизації, хронічного стресу або неврологічних порушень.

На відміну від суто клінічного підходу, який часто зосереджується на симптомах, нейропсихологічний підхід дає змогу розглядати психічні порушення як результат порушення взаємодії різних мозкових структур. Такий погляд змінює й саму логіку реабілітації: акцент робиться не лише на зменшенні симптомів, а на відновленні функціональних зв'язків, розвитку компенсаторних механізмів і поступовому формуванні навичок саморегуляції.

Особливу цінність нейропсихологічний підхід має у роботі з дітьми та підлітками. У цьому віці мозок ще перебуває в процесі активного розвитку, тому своєчасне нейропсихологічне втручання може суттєво вплинути на подальший психічний і соціальний розвиток дитини. Наприклад, труднощі з увагою, імпульсивністю чи емоційною регуляцією не завжди є наслідком «поганого виховання», а можуть бути пов'язані з незрілістю або функціональними порушеннями певних мозкових структур. Усвідомлення цього змінює ставлення

як фахівця, так і батьків до дитини та сприяє більш підтримувальному й ефективному підходу до корекції.

У контексті нейропослідовної моделі мозку Б. Перрі особливо важливим є розуміння того, що поведінкові реакції людини часто є наслідком домінування нижчих рівнів мозку, відповідальних за виживання. У стані сильного стресу або небезпеки активується рептильний мозок, і раціональне мислення тимчасово відходить на другий план. Це пояснює, чому люди з травматичним досвідом можуть демонструвати агресію, уникання, підвищену тривожність або труднощі з концентрацією.

Для психореабілітолога таке розуміння є надзвичайно важливим, адже воно дозволяє не сприймати поведінку клієнта як «свідомо неправильну», а бачити в ній результат роботи нервової системи. Відповідно, і методи допомоги змінюються: замість тиску чи вимог «взяти себе в руки» застосовуються техніки, спрямовані на стабілізацію, відновлення відчуття безпеки та поступове залучення вищих когнітивних функцій.

Практичні методи нейропсихологічної корекції, такі як біофідбек, арт-терапія, музикотерапія та медитація, у цьому контексті виступають не як допоміжні або «додаткові» засоби, а як важливі інструменти впливу на мозкову активність. Наприклад, біофідбек дозволяє клієнту навчитися усвідомлювати свої фізіологічні реакції та поступово їх регулювати, що є особливо корисним при тривожних і посттравматичних розладах. Арт- і музикотерапія, у свою чергу, дають можливість виражати емоції невербальним шляхом, що часто є єдино доступним способом для людей, які не можуть вербалізувати свій досвід.

Водночас слід зазначити, що в Україні нейропсихологічний підхід у психореабілітації поки що розвивається досить повільно. Це пов'язано як із недостатньою кількістю підготовлених фахівців, так і з обмеженими ресурсами та недостатнім рівнем обізнаності суспільства щодо можливостей нейропсихологічної допомоги. Проте сучасні соціальні виклики, зокрема наслідки війни, лише підсилюють необхідність розвитку цього напрямку та його впровадження у систему психологічної та медичної допомоги.

Висновки

У ході даного дослідження було проаналізовано значення нейропсихологічного підходу в професійній діяльності психореабілітолога та обґрунтовано його важливість для сучасної практики психологічної допомоги. Розглянуто основні теоретичні засади нейропсихології, зокрема концепцію функціональних блоків мозку А. Р. Лурії, а також нейропослідовну модель мозку Б. Перрі як фізіологічне підґрунтя розуміння реакцій на стрес і травму.

Нейропсихологічний підхід дозволяє комплексно оцінювати стан психічних функцій, враховувати індивідуальні особливості клієнта та розробляти персоналізовані програми психореабілітації. Його використання сприяє більш глибокому розумінню причин психічних порушень, що, у свою чергу, підвищує ефективність реабілітаційних заходів і зменшує ризик повторних дезадаптацій.

Особливо важливою є роль нейропсихологічної реабілітації в роботі з особами, які зазнали психотравматичного досвіду, а також із дітьми та підлітками з порушеннями розвитку. Застосування нейрокорекційних методів, біофідбеку, арт- і музикотерапії та медитативних практик сприяє відновленню когнітивних функцій, покращенню емоційної регуляції та підвищенню якості життя клієнтів.

Отже, нейропсихологічний підхід є перспективним і необхідним напрямом у діяльності психореабілітолога. Його подальший розвиток в Україні може суттєво підвищити рівень психологічної допомоги, зробити реабілітаційні послуги більш доступними та ефективними, а також сприяти формуванню цілісної системи підтримки психічного здоров'я населення. Подальші дослідження в цій галузі є важливими для удосконалення методів психореабілітації та підготовки фахівців нового покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бастун Н.А. Можливості нейропсихологічного підходу, 2010
2. Бомбер Л.М. Виживання найсильніших! — підлітки знаходять свій шлях крізь лабіринт переходів у школах.
3. Даніел В. Едвардс, Девіс Брайан А. Дахмен, Річард Л. Уанласс, Девіс Лорі А. Холмквіст, Джон Дж. Уікс, Крістін Девіс Томас Л. Моррісон. Personality Assessment in Neuropsychology The Nonspecificity of MMPI-2 Neurocorrection Methods
4. Дуб Віра. Реабілітаційна психологія : методичні матеріали. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. – 92 с.
5. Козьолкін О. А., Дарій В.І., Сікорська М. В., Візір І. В. Фізична терапія в нейрореабілітації Запоріжжя, 2020
6. Л. Царенко, Т. Вебер, М. Войтович, Л. Гриценко, В. Кочубей, Л. Гридковець: Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Посібник. Том 2. – Київ, 2018. С. 6–8.
7. Музикотерапія як напрямок. Історія, розвиток, перспективи, техніки / Олександр Львов // Форум психіатрії та психотерапії. - 2019. - Том 12

8. Перрі, Б.Д. Застосування принципів нейророзвитку до клінічної роботи з погано лікуваними та травмованими дітьми: Нейропослідовна модель терапії, 2006
9. У А. Перрі (ред.), Підлітки та прихильність. Допомога підліткам займатися життям і навчанням Річмонд, Лондон: Варто видавництво.
10. Яцків О. С. Нейропсихологічний підхід у діяльності практичного психолога дошкільного навчального закладу, 2016
11. <https://www.apa.org/pubs/journals/features/rep-rep0000082.pdf>
12. https://www.researchgate.net/publication/279962434_Rehabilitation_Psychology
13. Development Clinic. (n.d.). About us. <https://dvclinic.com.ua/uk/about/>
14. Mayo Clinic. (n.d.). Mayo Clinic: The world's best hospital and health information. <https://www.mayoclinic.org/>

REFERENCES

1. Bastun, N. A. (2010). *Possibilities of the neuropsychological approach*. [in Ukrainian].
2. Bomber, L. M. (n.d.). *Survival of the fittest: Adolescents finding their way through the maze of transitions in schools*. [in Ukrainian].
3. Edwards, D. V., Davis, B. A., Dachman, R. L., Wanlass, R. L., Davis, L. A., Holmquist, A., Weeks, J. J., & Morrison, T. L. (n.d.). *Personality assessment in neuropsychology: The nonspecificity of the MMPI-2 in neurocorrection methods*.
4. Dub, V. (2017). *Rehabilitation psychology: Methodological materials*. Drohobych, Ukraine: Editorial and Publishing Department of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. [in Ukrainian].
5. Koziolkin, O. A., Dariy, V. I., Sikorska, M. V., & Vizir, I. V. (2020). *Physical therapy in neurorehabilitation*. Zaporizhzhia, Ukraine. [in Ukrainian].
6. Tsarenko, L., Weber, T., Voitovych, M., Hrytsenok, L., Kochubei, V., & Hrydkovets, L. (2018). *Fundamentals of rehabilitation psychology: Overcoming the consequences of crisis* (Vol. 2, pp. 6–8). Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
7. Lvov, O. (2019). Music therapy as a field: History, development, perspectives, and techniques. *Forum of Psychiatry and Psychotherapy*, 12. [in Ukrainian].
8. Perry, B. D. (2006). Applying principles of neurodevelopment to clinical work with maltreated and traumatized children: The Neurosequential Model of Therapeutics. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*.

9. Perry, A. (Ed.). (n.d.). *Adolescents and attachment: Helping adolescents engage in life and learning*. Richmond, UK; London, UK: Worth Publishing.
10. Yatskiv, O. S. (2016). *The neuropsychological approach in the professional activity of a practical psychologist in a preschool educational institution*. [in Ukrainian].
11. American Psychological Association. (n.d.). *Rehabilitation psychology*. <https://www.apa.org/pubs/journals/features/rep-rep0000082.pdf>
12. Rehabilitation psychology. (n.d.). *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/publication/279962434_Rehabilitation_Psychology
13. Development Clinic. (n.d.). *About us*. <https://dvclinic.com.ua/uk/about/>
14. Mayo Clinic. (n.d.). *Mayo Clinic: The world's best hospital and health information*. <https://www.mayoclinic.org/>

Отримано редакцією / Received: 20.04.24
Прорецензовано / Revised: 04.04.24
Схвалено до друку / Accepted: 08.05.24